

LEPIS

We know
books

Redactare: Mihai Liță

Tehnoredactare: Mihail Vlad, Codruț Radu

Corectură: George Crețu

Pregătire de tipar: Marius Badea

Design copertă: Laurențiu Midvichi

Ilustrația copertei: Nataliya Nazarova/shutterstock.com

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

LELOUP, JEAN-YVES

Înțelepciune de la Muntele Athos / Jean-Yves Leloup; trad. din lb. franceză

și note de Mihai Liță. – Pitești: Paralela 45, 2022

ISBN 978-973-47-3777-2

I. Liță, Mihai (trad.)

2

Sagesse du Mont Athos

Jean-Yves Leloup

© Éditions Philippe Rey, 2018

This edition is published by arrangement with Editions Philippe Rey in conjunction with its duly appointed agent Books And More Agency #BAM, Paris. All rights reserved.

Copyright © Editura Paralela 45, 2022

Prezenta lucrare folosește denumiri ce constituie mărci înregistrate, iar conținutul este protejat de legislația privind dreptul de proprietate intelectuală.
www.edituraparalela45.ro

JEAN-YVES LELOUP

ÎNTELEPCIUNE DE LA MUNTELE ATHOS

Traducere din limba franceză și note de
Mihai Liță

Editura Paralela 45

*Cuprins***Scrisori de la Muntele Athos**

SCRISOAREA I: Deschiderea către Infinit	13
SCRISOAREA A II-A: Hristos este Viața	25
SCRISOAREA A III-A: A fi ortodox	39
SCRISOAREA A IV-A: A păzi mintea în Deschidere	48
SCRISOAREA A V-A: Schimbarea la Față	59
SCRISOAREA A VI-A: Locul corpului	66
SCRISOAREA A VII-A: Rugăciunea inimii	73
SCRISOAREA A VIII-A: A medita	85

Index istoric, teologic și anecdotic

Acatist	101
<i>Acheiropoieta</i>	103
Acribie	103
A fi nenăscut	103
Agneț/Miel	104
Agripnia Cincizecimii	105
Anamneză	105
Antiretic	105
Apocalipsă	105
Apocatastază	106
Apocrife	106

Apoftegme	106
Arhetip	107
Arianism	108
Ascultare	109
Atanasie Athonitul, Sfântul~	109
Binecuvântare (eulogie)	110
Calist și Ignație Xanthopoulos, Sfinții~	110
Calist Telicude, Sfântul~	111
Canonic	111
Carta Constituțională a Muntelui Athos	112
Catolic	113
Cântări, laude, ode	114
Cenobiți	115
Chenoză	116
Cler	117
Coetern	117
Cosmos	118
Credință	119
Daruri, Sfintele~	121
Discernământ	121
Docetiști	122
Doxologie	123
Efrem Sirul, Sfântul~	126
Egumen [Stareț]	126
Energii	127
Epectază	128
Epicleză	128
Epignoză	129
Erezii	129
Escatologie	130
Esență	131
Fiat	132
Filioque	133
Filocalie	133
„Foișorul cel mare“	134

Gânduri rele	134
Gestul de binecuvântare în icoane	135
Grigorie Palama, Sfântul~	136
Grigorie Sinaitul, Sfântul~	138
Har	138
Hirotonie	139
Icoană	139
Iconografie	141
Cum reprezentăm minunile Legii celei vechi	141
Sfinții proroci, trăsăturile și epigrafele lor	142
Învierea lui Hristos	142
Pilda vameșului și fariseului	143
Sfinții cuvioși stâlpnici	143
Sfinții cuvioși imnografi	143
Titluri care se scriu pe icoanele lui Hristos	144
Scrieri care trebuie puse pe Evanghelia lui Hristos	144
Stihuri pe hârtiile purtate de îngeri în icoana Născătoarei de Dumnezeu numită „Trandafirul [nevestejit]“	145
Iconomie	145
1. Din perspectivă divină	145
2. Din perspectivă umană	146
Iconostas	147
Idioritmie	148
Iertare	148
Imaginar	149
„Imagini în oglindă“	150
Ioan Damaschin, Sfântul~	151
Ioan Scărarul (Climacos), Sfântul~	151
Isaac de Ninive, Sfântul~	152
Isihie	153
Isihie (Hesychius), Sfântul~	153
Iubire / A iubi	154
Îngeri	154
Kerygma	156
Lacrimi	157

Laudă.....	157
Liturghie.....	158
Contextul istoric.....	159
Rânduiala Sfintei Liturghii.....	160
Logos.....	161
Macarie Egipteanul, Sfântul~.....	163
Marcu Ascetul, Sfântul~.....	163
Maxim Mărturisorul, Sfântul~.....	164
Metanii.....	164
Milă.....	165
Monofizitism.....	165
Nestorie – nestorienii.....	167
Nichifor din singurătate, Sfântul~.....	170
Orar (orologiu).....	170
Dionysiou – Vatopedi.....	170
Osuare.....	172
Pantocrator.....	172
Paternitate duhovnicească.....	173
<i>Penthos</i>	174
Post.....	176
Purcederea [Sfântului Duh].....	176
Rasofori.....	179
Rucodelie.....	180
Rugăciune.....	181
Rugăciunea lui Iisus.....	182
Sfântul Duh.....	184
Sfîntire.....	184
Simeon Noul Teolog, Sfântul~.....	187
Sinoade ecumenice.....	187
Slujbe.....	189
Smerenie.....	190
Taină.....	192
Tăcere.....	193
Teofan Zăvorâtul, Sfântul~.....	194
Teofanie.....	194

Teologie.....	196
Tetragrama sacră YHWH.....	196
Toacă.....	197
Treime.....	197
Veghe [priveghere].....	198
Veșminte liturgice.....	198

Istoria Muntelui Athos

Diferitele epoci.....	203
Athosul mitic.....	203
Athosul antic.....	203
Athosul evanghelic.....	204
Devastarea Athosului.....	206
Reconstrucția Athosului.....	207
Athosul otoman.....	207
Athosul grec.....	208
<i>Cronologie</i>	211

SCRISOAREA I

Deschiderea către Infinit¹

Dragul meu A,

Mă întrebi ce caut eu la Muntele Athos.

„După toate cele prin care am trecut, spui tu, nu mă vezi deloc «pre-dându-mă» lui Dumnezeu...” Am depășit deja această ipoteză.

„Nu voi crede niciodată că ți-a căzut harul în cap, cred că mai degrabă fugi. Renunți la realitate ca să te alături mulțimii de visători de pe altă lume, [alături de care] îți vei ascunde vanitatea sau golul [interior] în spatele unei bărbi, printre vobletele [fumului] de tămâie și, fără îndoială, foarte curând într-o robă neagră. Nu mă îndoiesc, cunoscându-ți preferințele estetice, că Muntele Athos este un refugiu ideal pentru lașitatea ta...

La urma urmei, de ce să nu-ți trăiești viața absurdă însoțit de cântări bizantine, de icoane frumoase, într-o natură nealterată, într-un climat

¹ Citatele biblice de pe parcursul întregii lucrări sunt preluate de pe site-ul: <http://www.bibliaortodoxa.ro/> (Cităm: „Textul site-ului este preluat din «Biblia sau Sfânta Scriptură» tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a PF Teoctist, cu aprobarea Sfântului Sinod“.) Întrucât traducerea i se adresează cititorului autohton, acolo unde cotațiile autorului diferă de acest text luat ca referință, am ales cotația din versiunea românească. Pentru traducerea din limba franceză a unor termeni specifici ortodocși am consultat lucrarea: Felicia Dumas, *Dicționar bilingv de termeni creștin-ortodocși, român-francez și francez-român*, Editura Doxologia, 2020. În întreaga lucrare – atunci când nu se precizează altfel – notele aparțin traducătorului.

plăcut, alături de [vestigiile] unei arhitecturi istorice de o mare frumusețe și de niște bărbați fără îndoială inteligenți și de o fină blândețe?...“

Dacă așa fi cinicul pe care ți-l imaginezi, așa spune: „Da, chiar, de ce nu?“ Este o lașitate să iubești frumusețea, calmul și compania celor care le apreciază?

Nu tu ești cel nebun sau bolnav? [Cel care] continuă să trăiască într-o lume pe care o consideră, așa cum mi-ai mărturisit, din ce în ce mai urâtă, mai dificilă, în care este tot mai greu de trăit? Atunci de ce te agiți așa, când te epuizează nu numai munca ta, ci și toate întâlnirile sau relațiile tale, pe care le consideri din ce în ce mai zadarnice?

Mi-ai spus într-o zi că mediocritatea ți se pare de nesuportat și totuși „trebuie să consimți. Omul este nefericit și când dorește ceea ce nu are, și când nu are ceea ce dorește...”

Nu te gândi că mi-am vândut luciditatea pentru puțin „rachiu“ și niște rahat turcesc (*lokum*).

Înainte de a ajunge aici, mi-am luat răgazul și am avut grijă să mă „sinucid“...

„Harul“, pentru un ateu fervent și dogmatic ca mine, nu putea lua decât forme fatale...

Dar nu-ți face griji, nu mi-a căzut nimic în cap, doar corpul a fost cel care pur și simplu s-a prăbușit! De oboseală, de otrăvuri... Mi-a fost frică! Cum să-mi fie frică mie, care am spus: „Nu te poți teme de «nimic», deoarece eram convins că nu există nimic, nici înainte de moarte, nici după moarte.

Dar acest „nimic“ nu era decât un gând, o reprezentare, fără legătură cu realitatea [trăită] atunci când nu mai gândești, ci pur și simplu „ești“. Realitatea este cea care ne interesează, nu?

Deci, să mergem mai departe: ce rămâne când nu mai rămâne nimic?

Este greu de spus, deoarece pur și simplu nu mai rămâne nimeni care să o spună; totuși, trebuie să-ți mărturisesc ceea ce s-a întâmplat, spre marea mea surpriză și destul de independent de voința mea.

Am spus deja povestea acestei aventuri, nu voi mai adăuga nimic la ea...

Ajuns la Istanbul, m-am îmbolnăvit grav. Ulterior mi s-a spus că probabil am fost otrăvit, însă nu pot acuza pe nimeni altcineva în afară de mine, care, în nepăsarea mea, eram în stare să mănânc ceea ce rămăsese pe străzi după [o zi] de târg și să beau apă din surse nesigure.

Am mâncat atât de puțin încât, după părerea mea, microbul fatal ar fi trebuit căutat în apele murdare ale Bosforului. Am fost găsit inconștient pe stradă. Văzându-se că sunt european, am fost dus la un spital unde lucrau medici și asistente de origine franceză. După examenul de rutină, inclusiv o electroencefalogramă, am fost declarat „mort“.

Nu eram primul dintre tinerii europeni pe care îi găsiseră așa. Droguri, mizerie, otrăvă..., nu contează, erau declarați repede morți și, dacă nu aveau acte, erau îngropați fără întârziere, așa cum, aparent, urma să fie și cazul meu. Cu toate acestea, au decis să mai aștepte puțin și m-au pus separat, într-o cameră frigorifică.

Mi-e foarte greu să povestesc ce am trăit atunci; în primul rând pentru că, având o electroencefalogramă total plată, nu mai gândeam, în al doilea rând pentru că experiența mea nu este cu nimic mai originală decât numeroasele povești legate de *Near Death Experience*² despre care am tot vorbit. Am fost mereu uimit de abundența de imagini și lumini pe care o relatează acești supraviețuitori ai morții. Pentru mine, a fost mai degrabă un vid: Nimic; recunosc însă că nu am cunoscut niciodată o stare de plenitudine asemănătoare cu acest vid, cu acest Nimic.

Vreau să încerc să fiu cât mai cinstit și să-ți descriu în cuvinte ceea ce știu că este dincolo de cuvinte. Conceptele aparțin în realitate spațiului-timp și se referă întotdeauna la „ceva“ sau la lume. Or această experiență nu a fost trăită în spațiu-timp [așa cum îl știm] noi și, prin urmare, rămâne dincolo de capacitatea [de măsurare a] instrumentelor folosite.

În primul rând, eu nu voiam să mor. Îmi dorisem moartea, mă pregătisem pentru ea în multe feluri – conștient și inconștient –, dar, în momentul în care „ea“ a venit, am spus „nu!“

² NDE. Denumire folosită în parapsihologie pentru experiențele trăite „în pragul morții“.

Mi s-a făcut frică și, cu cât spuneam mai mult „nu“, cu atât sufeream mai mult... ceva intolerabil, o revoltă a întregului corp, a întregului psihic, nu! Apoi, în fața inevitabilului, a intolerabilului și mai ales a suferinței, ceva din mine a cedat, s-a năruit și, în același timp, a acceptat. La ce bun să lupt? Da. Accept.

Chiar în momentul acestui „da“, toată durerea a dispărut. Nu mai simțeam nimic sau [poate] doar ceva foarte vag. Am înțeles simbolismul păsării folosit pentru a reprezenta sufletul. Mă aflam încă în mica mea colivie, în colivia mea, dar pasărea își întindea deja aripile, luându-și zborul. Senzație de spațiu, de „orizont nelimitat“, dar tot timpul de conștiință extrem de vie, luminoasă, pe care o sesizam atât în corp, cât și în afara lui. Apoi – ca să folosesc o imagine (neadecvată) – „pasărea a ieșit din colivia sa“, a ieșit din corp și din lumea înconjurătoare. Dar pasărea avea încă o conștiință de pasăre, autonomă și diferită de „colivia“ sa.

„Sufletul“ există și în afara corpului căruia îi dă formă și pe care îl animă, este un fapt relatat și de alți martori.

Atunci, cum să spun? [A fost] ca și cum zborul ar ieși din pasăre, un zbor care continuă fără pasăre și care se unește cu Spațiul... Nu mai exista conștiință, nu mai exista „conștiința a ceva“, corp, suflet sau pasăre: *Nimic*.

Dar acest *Nimic*, acest *no-thing* („nu un lucru“, cum bine spun englezii), era Spațiul care conținea și zborul, și colivia, și pasărea, o imensitate care conținea și conștiința, și sufletul și trupul, dar nu era ceva anume, determinat, cu formă. Acel „ceva“ nu este [însă] *Nimicul*, ci *Este...* asta e tot ce pot spune.

În aceste „momente“ sau, mai bine zis, la „ieșirea din aceste momente“, se pregătea [deja] înmormântarea mea...

Ce s-a întâmplat apoi?

Îmi amintesc doar un bărbat care striga în franceză: „Nu este mort!“, după care a făcut câteva lucruri neplăcute pentru a mă reînvia. Zborul s-a întors la pasăre, pasărea a coborât din nou în colivia ei, sufcându-se. Ea nu mai putea respira și i s-a pus în plămâni „un aer care nu era al ei“, i s-au perfuzat în vene tot felul de fluide care nu erau sângele ei...

Când am început să gem, toată lumea a fost liniștită:
„Iese din comă“³.

Ți-am spus că nu am nimic de adăugat la această poveste. Cu toate acestea, la aproape patruzeci de ani de la acest eveniment, îmi pun întrebarea: trebuie să așteptăm să murim, să „ne sinucidem“ din timp, pentru a pregusta ceea ce rămâne atunci când nu mai este nimic, adică „ceea ce este real“?

Nu voi mai face din nou aceeași greșeală, nu voi mai trăi fără să trăiesc, pentru că este adevărat că înainte de această experiență nu trăisem [cu adevărat]. Mă amăgisem, îmi spuseseam povești, confundasem discursurile mele despre realitate cu Realitatea însăși, la fel cum oamenii de știință confundă reprezentarea lor despre realitate – obținută cu sofisticatele lor instrumente – cu Realitatea însăși.

Ceea ce credeam că este viață nu era „Viața“, ci „viața muritoare“.

Această experiență a „morții clinice“ m-a învățat că a muri înseamnă a-ți depăși limitele, acele limite cu care ne identificăm [la nivel] fizic, psihic și mental.

Viața care ia formă în mine este mai mult decât mine.

Conștiința care se întrupează în mine este mai mult decât corpul meu.

Logosul care devine carne în mine subzistă și atunci când eu nu mai sunt acolo pentru a-L manifesta.

Numai moartea moare sau ceea ce este muritor, numai frica mea de moarte, adică „egoul“.

Viața merge mai departe.

Conștiința [continuă să] radieze.

Logosul dăinuie...

Mi se poate lua viața pe care o am, dar nu viața lui „Eu sunt“...

În această experiență „clinică și tragică“ am descoperit că nu *am* o viață, ci că „*sunt* Viața...“

³ Cf. Jean-Yves Leloup, *L'Absurde et la Grâce (Absurdul și grația)*, Albin Michel, 1991. (N. a.)

Este evident că „viața pe care o am” – la fel ca tot ceea ce am în rest (bunuri materiale, relaționale, intelectuale etc.) – nu o voi mai avea într-o bună zi.

Viața lui „Eu sunt” (care nu este același lucru cu viața pe care o am), aceea voi fi întotdeauna. Este o altă evidență, la care nu mă așteptam deloc.

„Ce cauți aici la Muntele Athos?” mă întreb.

Nimic altceva decât „a mă abandona Vieții lui «Eu sunt»”, a rămâne în această mișcare a Vieții care se dăruiește, a fi prezent plin de recunoștință în ea cu tot corpul meu, cu toată inteligența mea, cu toată afectivitatea mea.

Nu ne-am născut pentru a face ceva, ci pentru a fi cineva.

La fel ca oriunde altundeva, aici este un loc bun pentru a fi viu și pentru a-ți îngădui – pentru o [anumită] perioadă – „să fii Viața”, [fie și] în forma precară și provizorie care ne-a fost dată (eu – tu – societatea – cosmosul).

Trebuie știut însă că nu ne-am născut doar pentru a muri, ci și pentru a renunța la ideile [noastre] despre viață și moarte, pentru a renunța la pretenții și limitări.

Vei spune: „Și [unde este] Dumnezeu în toate acestea?”

Îți reamintesc că „dumnezeu”⁴ nu există; dacă ar exista, ar fi condamnat să dispară, la fel ca tot ceea ce există... De ce să ai un dumnezeu care există sau să ai „adevărul”? Ca tot ceea ce avem, într-o zi nu îl vom mai avea...

Important este nu „dumnezeul pe care îl avem”, ci „Dumnezeul care suntem”.

Important nu este adevărul și viața pe care le avem, ci Adevărul și Viața care suntem.

De asemenea, îți reamintesc că în Biblie nu se vorbește nicăieri despre „dumnezeu”, ci mai degrabă despre YHWH, Adonai, Shadai, Ehyeh

⁴ În original *Dieu n'existe pas*. Pentru a evita posibile grave neînțelegeri, am ortografiat totuși așa, nuanțând (credem noi) conform subtilității autorului. Evident, din toată lucrarea, autorul nu este ateu, ci doar punctează aici diferența dintre viziunea limitată a lui „a avea [o reprezentare proprie despre] dumnezeu” și a fi/exista în realitatea lui Dumnezeu.

asher Ehyeh, Elohim, Savaot⁵... fiecare dintre aceste nume fiind o încercare de a asocia un cuvânt unei experiențe: experiența Necunoscutului, a Tăcerii inefabile din inima a tot ceea ce trăiește și respiră (YHWH); experiența unui Sens care ne dirijează, ne structurează și ne ghidează (Adonai); experiența lumii ca manifestare a unei Forțe și Energii nemăsurate (Elohim); experiența unei Prezențe care ne învăluie, ne susține, aproape ca o „Mamă” care ne poartă (Shadai); experiența unei Ordini, a unei Armonii care structurează diferite planuri ale ființei sau diferitele „niveluri ale realității” – pentru a vorbi precum fizicienii de astăzi – (Savaot)...

Există multe alte nume ale lui Dumnezeu, adică multe alte modalități – diverse și inefabile – de a relaționa cu Realitatea Unică.

Nu se apropie experiența pe ți-am relatat-o acum câteva clipe de cea a lui Moise atunci când L-a primit pe Dumnezeu ca Ehyeh asher Ehyeh: „Eu sunt Cel ce sunt”?

Nu este aceasta experiența pe care orice ființă umană o poate avea despre „Viața lui «Eu sunt»”, nu numai atunci când pierde „viața pe care o are”, ci chiar în cotidianul acestei vieți muritoare?

În Evangheliile, vorbim despre Dumnezeu ca fiind frumoasa și marea Zoe: Viața...

„Toate prin El s-au făcut; și fără El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut.

Întru El era viață și viața era lumina (*phos*) oamenilor.”

„Cuvântul era Lumina cea adevărată care luminează pe tot omul (*panta anthropon*)⁶ care vine în lume.”

Este experiența discipolului – Yohanan și experiența maestrului [său] – Yeshua⁷: „Eu sunt Viața... Eu sunt Lumina lumii... Înainte ca Avraam să fie, «Eu sunt»”⁸.

⁵ Autorul ortografiază Shabbaot. Numele corect în limba ebraică este Tzebaoth צבאות. Am respectat însă transliterarea uzuală din textele ortodoxe în limba română – Savaot.

⁶ A se vedea prologul Evangheliei după Ioan. (N. a.) Cf. Ioan 1.4–5,9. (N. tr.)

⁷ Yohannan și Yeshua sunt numele Ioan și Iisus în limba ebraică. Autorul le preferă pe tot parcursul lucrării. Am respectat această preferință.

⁸ Cf. Evanghelia după Ioan. (N. a.)

Cf. Ioan 8.58: „Eu sunt mai înainte de a fi fost Avraam”. (N. tr.)

Nu am nimic împotriva cuvântului „dumnezeu“ dacă ne amintim ce înseamnă el și la ce experiență magnifică se referă: Dumnezeu, adică *dies*, ziua.

A-L vedea pe Dumnezeu înseamnă „a vedea Ziua“, înseamnă a sălășlui în lumină; lumina fiind nu ceea ce vedem, ci ceea ce ne permite să vedem toate lucrurile. La fel, Conștiința nu este „ceva“ de care putem avea știință, ci ceea ce ne face conștienți.

Putem muri fără să fi văzut niciodată Ziua! Ce păcat: vedem lucrurile, dar nu vedem claritatea în care ele ni se arată, vedem vizibilul, dar nu vedem Invizibilul... sesizăm cu toții multitudinea de obiecte, dar ignorăm Spațiul în care le-am putea înțelege...

„A vedea Ziua“, așa cum spune Cartea Facerii, înseamnă a vedea „Nimicul“ în care toate lucrurile apar. Ce splendoare! Să vezi nu numai lumina din jurul lucrurilor sau dintre ele, ci să vezi [lumina] din inimile lor, lumina din materie! Aceasta este marea experiență a Muntelui Athos, experiența Taborului, Schimbarea la Față.

Nu este aceasta și concluzia – probabil mai degrabă teoretică decât „experimentală“ – a fizicienilor de azi care consideră materia drept una dintre „cele mai mici viteze ale luminii...“? Noi nu accesăm decât „frecvențele cele mai joase“ ale Realității. Aparatul nostru perceptiv (corpul nostru, creierul nostru) trebuie adaptat la diversele niveluri de realitate pe care le accesăm.

Descopăr tot mai mult, în fiecare zi, că ateismul este o „boală de ochi“ (literal: *a-theos* – „fără viziune“ sau „viziune fără lumină“), înseamnă a avea privirea blocată de ceea ce se vede, a nu vedea Invizibilul...

Apropo, cuvântul *theos*, pe care îl folosim aici în locul cuvântului *Deus* – Dumnezeu –, nu înseamnă, în limba greacă, „viziune“? La fel cum cuvântul *theoria* însemna, inițial – la Platon – „contemplație“?

Ceea ce numim Dumnezeu – *Theos* – în Ortodoxie este experiența unei viziuni neobstaculate, infinite, care plasează fiecare realitate finită la locul ei și ne împiedică să ne facem un idol din ea. În lumina acestei viziuni noi vedem Lumina; în fiecare act al purei conștientizări experimentăm Conștiința; în fiecare moment trăit plenar experimentăm Viața, în fiecare [moment] prezent experimentăm Prezența...

Ateismul nu este doar o „boală a ochilor“, ci o boală a tuturor simțurilor.

Înseamnă să ai „urechea blocată“ doar la ceea ce se aude... la acele cuvinte sau concepte care nu ne permit să auzim dincolo de ele, pentru a deveni sensibili la tăcerea din care toate gândurile vin și la care toate se întorc.

Înseamnă să ai „gustul blocat“ de anumite arome sau condimente, fiind insensibil la gustul „fad“ al apei și al altor „alimente“ mai subtile... („mana“ – în ebraică *man-uh?* – literal: „ce este asta?“).

Înseamnă să ai „mâinile blocate“ la ceea ce ating sau cuprind, incapabile să simtă suflul, împalpabilul unui corp...

Înseamnă să ai „nările blocate“ de anumite mirosuri sau, și mai rău, de „deodorante“, dar reticente la parfumuri și la tămâi – „mirosuri ale sfințeniei“ care ne pun pe urmele Necunoscutului...

Lao zi și mulți alți înțelepți de dinainte și de după el au avut această intuiție:

A-l privi

Nu este suficient pentru a-l vedea,

A-l asculta

Nu este suficient pentru a-l auzi,

A-l gusta

Nu este suficient pentru a-i simți

Savoarea⁹.

Și încă:

Privindu-l, nu-l vedem, îl numim Invizibilul,

Ascultându-l, nu-l auzim, îl numim Inaudibilul,

Atingându-l, nu-l simțim, îl numim Impalpabilul¹⁰.

⁹ *Tao te King*, traducerea Liou Kia-Hway, Gallimard, 1967, cap. XXXV. (N. a.)

¹⁰ *Ibid.*, cap. XIV. (N. a.)

Așa cum spun Părinții Bisericii, și mai ales Dionisie Arcopagitul: „Nu se poate spune nimic despre ceea ce este Dumnezeu, ci doar despre ceea ce El nu este“; putem vorbi despre El doar în termeni negativi...

Este o experiență a simțurilor duse la limitele lor: dincolo de vizibil și în lăuntru lui, îl cunoaștem și îl iubim ca Invizibil.

Dincolo de vorbire și sunete și în lăuntru lor, îl cunoaștem și îl iubim ca Tăcere.

Dincolo de tot ceea ce putem atinge, îl „contactăm“ ca Necreat, impalpabil și intangibil.

Dincolo de tot ceea ce gustăm, îl savurăm ca Inefabil.

Dincolo și în lăuntru a tot ceea ce respirăm, îl simțim uneori ca o aromă, o esență care ne extaziază.

În această abordare a Realului, simțurile nu mai sunt un obstacol în calea cunoașterii și închinării, cu condiția să rămână în [această] Deschidere, și nu blocate asupra obiectului „cunoașterii“ lor, care atunci devine un „idol“, un obstacol în calea unei plăceri și mai mari.

O „plăcere și mai mare“ pe care o numim beatitudine, o beatitudine pe care unii o numesc „Dumnezeu“...

Mi-ai vorbit în scrisoarea ta despre hedonism ca „privilegiu al ateului“, despre „bieții credincioși care se lipsesc de toate lucrurile frumoase și bune din lume...“

Palid hedonism, pentru acela a cărui plăcere se oprește doar la aspectele vizibile, audibile, palpabile... De ce să ne privăm de o plăcere și mai amplă, datorată unei posibile deschideri a simțurilor noastre, de ce să nu ne bucurăm și de invizibil, de liniște, de intangibil?

Când te uiți la o casă, de ce să vezi doar peretii și să uiți de spațiul interior și exterior care o face locuibilă? Din nou îl citez pe „bătrânul înțelept“¹¹:

Treizeci de spițe se unesc în butucul roții,

Dar golul din mijloc este cel care

Face carul să meargă.

¹¹ Lao zi.

Argila este modelată pentru a face oale,

Dar de golul din interior

Depinde folosirea lor.

O casă este străbătută de uși și ferestre,

Dar golul din interior face posibilă locuirea¹².

Am pierdut această conștientizare a Spațiului și exact această conștientizare o găsesc aici în meditație și rugăciune; acest Spațiu mi-a fost dat să-l trăiesc în „căderea“ mea din Istanbul.

În [ființarea] evidentă a acestui Spațiu, nimic nu este distrus, mobilele casei rămân la locul său; de ce ar trebui să așteptăm prăbușirea zidurilor noastre pentru a-l recunoaște?

„Nimeni nu-L poate vedea pe Dumnezeu fără să moară“... față de categoriile și modurile în care am vrea să-L conceptualizăm, „să-L închidem“, „să-L idolatrizăm“. A fi reduși la nimic, a consimți la vid și la o „doctă ignoranță“ înseamnă a produce în noi matricea adevăratei cunoașteri, ceea ce va face din noi – în cuvintele lui Meister Eckhart – „mame ale lui Dumnezeu“¹³.

Ți-am vorbit despre aceste „simțuri blocate“, incapabile să simtă – dincolo de obiectele pe care le manifestă – Prezența Vieții simple și suverane. Ar trebui, de asemenea, să vorbim despre „inteligenta blocată“ de ceea ce știe, incapabilă de contemplație și deschidere către Necunoscut... De „afectivitatea blocată“, (atașată) de ceea ce iubește, incapabilă să îmbrățișeze și [apoi] să redea libertatea, pentru a-și [putea] menține brațele mereu deschise.

Ar trebui să vorbim și despre „credința blocată“ de anumite reprezentări ale lui Dumnezeu, incapabilă să se închine Realității, infinite în incognoscibilitatea sa, inefabile și de nenumit. Nu fac altceva decât să-ți reamintesc tradiția apofatică a părinților noștri din primele secole, cei care ne inspiră și astăzi [aici] la Athos:

¹² Cf. *Tao te King*, op.cit., cap. XI (N. a.)

¹³ Cf. Jean-Yves Leloup, *Écrits sur l'hésychasme (Scrisori despre isihasm)*, Albin Michel, 1990, p. 95. (N. a.)